

Nálezy textilu v archeologických prameňoch z územia Slovenska

Výskum,
konzervovanie,
reštaurovanie
a interpretácia

Ed.
Sylvia Birkušová
Tereza Štolcová

Nálezy textilu v archeologických prameňoch
z územia Slovenska

Nálezy textilu v archeologických prameňoch z územia Slovenska

Výskum,
konzervovanie,
reštaurovanie
a interpretácia

Úvod

Sylvia Birkušová
Tereza Štolcová

8

1 Textil v archeológii

<i>Tereza Štolcová</i>	14
1.1 Úvod do štúdia textilu v archeológii	15
1.1.1 Vymedzenie časového rámca	15
1.1.2 Stav bádania textilu v archeológii na Slovensku	16
1.1.3 Prehľad výskum textilu v európskej archeológii	18
1.1.4 Prehľad súčasných metód skúmania archeologických nálezov textilu	21
1.2 Zachovanie textilu podľa vlastností prostredia	22
1.2.1 Krypty a kostnice	22
1.2.2 Korózia	23
1.2.3 Vodné prostredie a rašeliniská	24
1.2.4 Dubové rakvy	26
1.2.5 Chlad, mráz a ľad	28
1.2.6 Púštne podmienky	29
1.2.7 Soľné bane	30
1.2.8 Pôsobenie ohňa	31
1.2.9 Odtlačky na keramike	31
1.3 Pramene k štúdiu textilu v archeológii	32
1.3.1 Priame archeologické pramene	33
1.3.2 Nepriame archeologické pramene	34
1.4 Najvýznamnejšie nálezy pravekého textilu a dokladov jeho produkcie zo Slovenska	39
1.4.1 Nálezy z hrobov	39
1.4.2 Nálezy z archeologických sídlisk	53

2 Hrobové textílie a výskum ranonovovekej odevnej kultúry z územia Slovenska

<i>Eva Hasalová</i>	62
2.1 Na počiatku boli Turzovci	64
2.2 Hrobové odevy v kontexte pohrebných obradov	65
2.3 Ranonovoveké hrobové odevy z územia Slovenska v kontexte vývoja módy a odevnej tradície	74
3 Špecifiká materiálnej analýzy funerálnych textílií	94
<i>Zuzana Machatová</i>	94
3.1 Možnosti analýzy archeologických textilných nálezov	96
3.2 Morfológická analýza s využitím optickej a polarizačnej mikroskopie	97
3.2.1 Živočíšne vlákna	99
3.2.2 Rastlinné vlákna	104

3.3 Metódy identifikácie s využitím optickej a polarizačnej mikroskopie	107
3.3.1 Modifikovaný Herzogov test (red plate test)	107
3.3.2 Identifikácia celulózoých vlákien na základe prierezu vlákien	107
3.3.3 Kryštály oxalátu vápenatého – pomocné kritérium v procese identifikácie	108
3.3.4 Obrazová analýza	108
3.3.5 Mikrochemické metódy	110
3.4 Fluorescenčná mikroskopia	111
3.5 Zobrazovacie metódy	111
3.5.1 Počítačová tomografia	112
3.5.2 Mikro-CT	113
3.6 Spektrálne a kombinované metódy	113
3.6.1 Infračervená spektroskopia a mikro-spektroskopia s Fourierovou transformáciou (FTIR)	113
3.6.2 Ramanova spektroskopia	115
3.6.3 SEM-EDS	116
3.6.4 Röntgenová emisia indukovaná časticami – PIXE	117
3.6.5 Röntgenová prášková difrakcia	118
3.6.6 Metóda WAXS (širokouhlý röntgenový rozptyl, širokouhlá röntgenová difrakcia WAXD)	119
3.7 Chromatografické metódy	119
3.7.1 HPLC	119

4 Výber reštaurovaných a konzervovaných nálezov z územia Slovenska (katalóg)

<i>Sylvia Birkušová</i> <i>Michal Čajka</i> <i>Ingrid Ondrejičková Soboslayová</i> <i>Andrea Slaná</i> <i>Tereza Štolcová</i>	122
4.1 Textílie z krypty rodiny Henkelovcov – detská košielka Lazara Henkela <i>Sylvia Birkušová, Michal Čajka</i>	123
4.1.1 Základné identifikačné a technické údaje	123
4.1.2 Popis nálezu a archeologický výskum	123
4.1.3 Stav nálezu	128
4.1.4 Konzervovanie a reštaurovanie	131
4.2 Krypta kardinála Pázmaňa v Dóme sv. Martina a jeho bired <i>Sylvia Birkušová</i>	136
4.2.1 Základné identifikačné a technické údaje	136
4.2.2 Popis nálezu a archeologický výskum	136
4.2.3 Stav nálezu	139
4.2.4 Konzervovanie a reštaurovanie	141
4.3 Hrobový nález fragmentov textílií z Baziliky sv. Egídia v Bardejove <i>Ingrid Ondrejičková Soboslayová</i>	145
4.3.1 Základné identifikačné a technické údaje	145

4.3.2 Popis nálezu a archeologický výskum	145
4.3.3 Stav nálezu	147
4.3.4 Konzervovanie a reštaurovanie	151
4.4 Tapiséria z kniežacej hrobky v Poprade-Matejovciach <i>Tereza Štolcová</i>	158
4.4.1 Základné identifikačné a technické údaje	158
4.4.2 Popis nálezu a archeologický výskum	158
4.4.3 Stav nálezu	160
4.4.4 Konzervovanie a reštaurovanie	166
4.5 Textilné nálezy z krypty Katedrály Najsvätejšej Trojice v Žiline <i>Sylvia Birkušová, Andrea Slaná</i>	171
4.5.1 Základné identifikačné a technické údaje	171
4.5.2 Popis nálezu a archeologický výskum	171
4.5.3 Stav nálezu	174
4.5.4 Konzervovanie a reštaurovanie	176

5 Paličkované čipky z hrobových nálezov z Baziliky sv. Egídia v Bardejove

Ingrid Ondrejičková Soboslayová 180

5.1 Pletencové čipky	181
5.1.1 Čipka A z fragmentu sukne (hrob č. 6/2008)	182
5.1.2 Čipka B na ramienkach živôtika (hrob č. 6/2008)	182
5.2 Mnohopárové čipky	183
5.2.1 Čipky typu torchon	184
5.2.2 Janovské čipky	188
5.2.3 Čipky typu point d'Espagne	189
5.3 Pásikové čipky	192
6 Rekonštrukcia odevu germánskeho kniežata z Popradu-Matejoviec <i>Tereza Štolcová</i> <i>Jana Zaujecová</i>	198

7 Manipulácia s nálezom a deponovanie

Sylvia Birkušová
Tereza Štolcová 210

7.1 Odoberanie textilu <i>in situ</i> v teréne	211
7.2 Deponovanie nálezov textilu	212
7.3 Starostlivosť o nálezy textilu	217

Záver

Sylvia Birkušová
Tereza Štolcová 218

Zoznam použitých skratiek 226

Zoznam obrázkov 228

Nálezy textilů v archeologických prameňoch z územia Slovenska.
Výskum, konzervovanie, reštaurovanie a interpretácia

Vysoká škola výtvarných umení v Bratislave

© Vysoká škola výtvarných umení v Bratislave,
Katedra reštaurovania
Bratislava 2023

Odborní recenzenti:
Mgr. Radoslav Čambal, PhD.,
Slovenské národné múzeum – Archeologické múzeum
PhDr. Juraj Zajonc, CSc.,
Ústav etnológie a sociálnej antropológie
Slovenskej akadémie vied, v. v. i.

Editorky:
doc. Mgr. art. Sylvia Birkušová,
Katedra reštaurovania VŠVU v Bratislave
Mgr. Tereza Štolcová, PhD.,
Archeologický ústav Slovenskej akadémie vied, v. v. i.

Autorky a autor textov:
doc. Mgr. art. Sylvia Birkušová,
Katedra reštaurovania VŠVU v Bratislave
Mgr. Michal Čajka, PhD., Oravská galéria v Dolnom Kubíne
Mgr. Eva Hasalová, PhD., SNM – Historické múzeum v Bratislave
Mgr. art. Zuzana Machatová, PhD.,
Katedra reštaurovania VŠVU v Bratislave
Mgr. art. Ingrid Ondrejičková Soboslayová, ArtD.,
Katedra reštaurovania VŠVU v Bratislave
Mgr. Andrea Slaná, PhD., Považské múzeum v Žiline
Mgr. Tereza Štolcová, PhD.,
Archeologický ústav Slovenskej akadémie vied, v. v. i., Nitra
Mgr. art. Jana Zaujecová, ArtD.

Jazyková redakcia:
PhDr. Jana Bahurinská

Grafický návrh:
Mgr. art. Peter Nosál

Fotografie a kresby:
Archív Katedry reštaurovania VŠVU, archív AÚ SAV, v. v. i.,
archív jednotlivých autorov

Fotografia na obálke:
Fragment živôtika z krypty Katedrály Najsvätejšej Trojice v Žiline.
Považské múzeum v Žiline. Foto Filip Cepka.

Tlač:
DEVIN printing house, s. r. o.

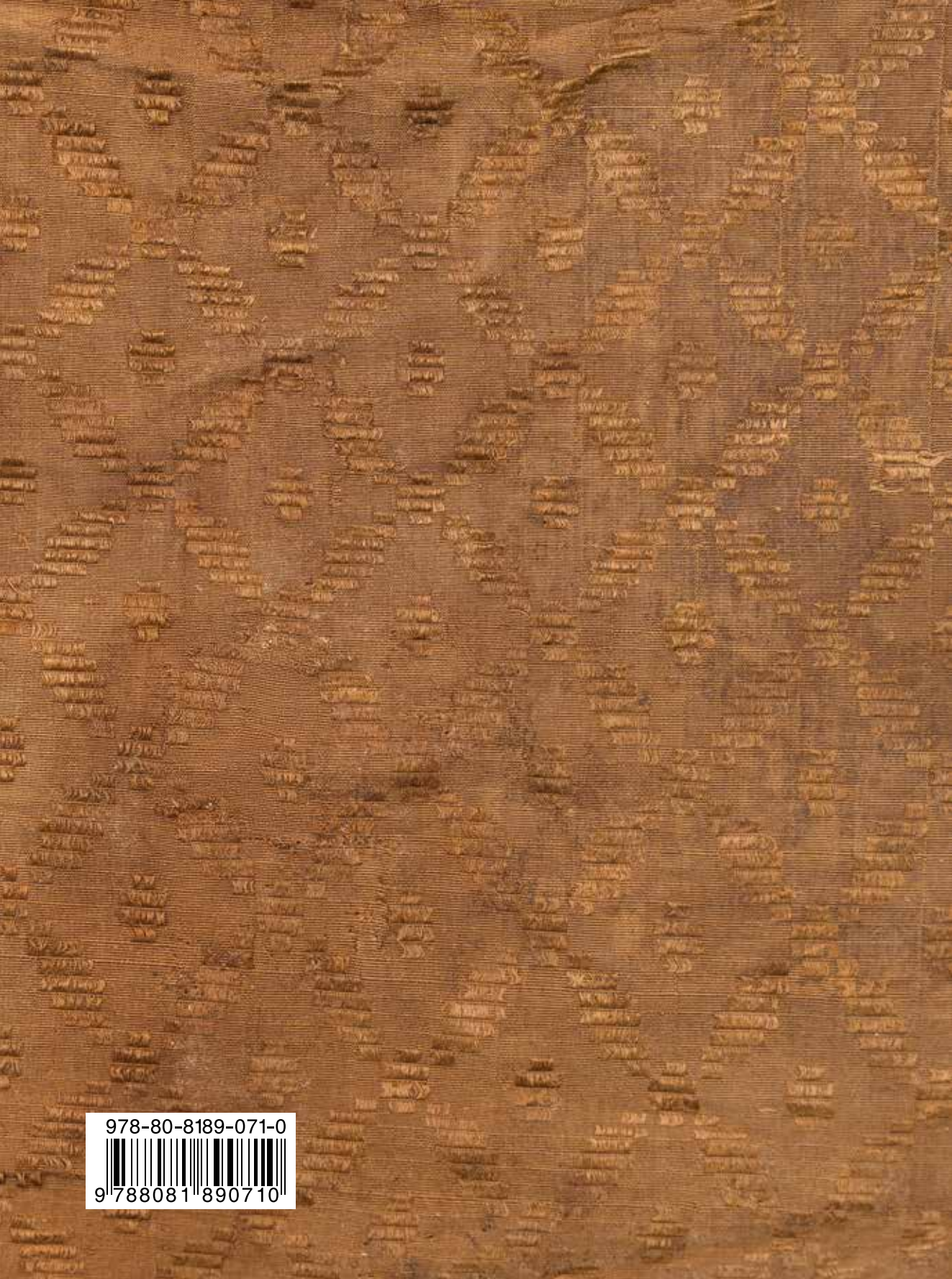
Náklad:
300 ks

© Vysoká škola výtvarných umení v Bratislave,
Katedra reštaurovania, 2023
© Autori, 2023

ISBN: 978-80-8189-071-0

Učebnica je súčasťou výskumného a edukačného projektu KEGA
„Výskum, interpretácia a reštaurovanie archeologických textilných
náleзов“ č. 013VŠVU – 4/2021.

Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto publikácie nesmie byť
použitá, uchovaná na neskoršie rešerše, šírená žiadnou formou
alebo elektronickým, mechanickým, fotografickým či iným spôsobom
bez predchádzajúceho súhlasu majiteľov autorských práv.

978-80-8189-071-0

9 788081 890710